

participation in working groups, conferences, symposiums, round tables; conducting investigative activities of illegal acts of corruption orientation. Prospects for further scientific research and theoretical development are outlined.

Keywords: civil society, institution, state, corruption, prevention, counteraction, administrative and legal principles, form, foreign experience.

DOI: 10.33766/2786-9156.104.180-188

УДК: 342.951(477)

Чумак В. В., доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (м. Харків, Україна)
e-mail: v.v.chumak@ukr.net
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6171-2250>

НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ АДВОКАТАМИ У ЗАГАЛЬНИХ І СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДАХ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті визначено досвід Німеччини щодо надання правової допомоги адвокатами при здійсненні правосуддя в загальних і спеціалізованих адміністративних судах. Наголошено, що адміністративно-правовий захист у Німеччині здійснюється загальними і спеціалізованими адміністративними судами. Спеціалізованими є спеціальні і фінансові адміністративні суди. Фінансовим судам підвідомчі тільки фінансово-правові спори; при цьому існують дві інстанції. Система спеціальних судів складається із трьох інстанцій і приймає рішення щодо соціально-правових вимог громадян до держави (наприклад, на вимогу надання соціальної допомоги чи виплату на дітей). Усі інші адміністративно-правові конфлікти розглядаються (загальними) адміністративними судами.

Зазначено, що досвід Німеччини, де в ролі представників в адміністративному судочинстві на рівні з адвокатами можуть виступати викладачі вищих навчальних закладів, котрі мають науковий ступінь доктора права. У цілому подібний підхід видається цілком прийнятним, однак у такому випадку слід забезпечити розповсюдження правил адвокатської етики на вказаних представників.

Вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що в Німеччині також існує закон «Про адміністративну процедуру», однак у даній країні «адміністративним процесом» вважається лише судовий порядок вирішення адміністративно-правових спорів. Своєю чергою, діяльність органів публічної адміністрації щодо розгляду і вирішення індивідуальних адміністративних справ здійснюється в рамках адміністративної процедури.

Наголошено, що, здійснюючи свої представницькі повноваження в адміністративному процесі Німеччини, адвокати зобов'язані діяти виключно в інтересах клієнта, суворо дотримуватися вимог щодо адвокатської таємниці. Законодавство Німеччини про адвокатур забороняє адвокату вчиняти дії та брати на себе зобов'язання, які виконання яких призведе чи може призвести до розголошення адвокатської таєм-

ниці. Адвокату заборонено здійснювати представництво в суді за дорученням довірителя, на якого він раніше працював як юрисконсульт, якщо ця робота займала основну кількість його робочого часу.

Ключові слова: правова допомога, адвокат, правосуддя, суди, закон, досвід, Німеччина.

Постановка проблеми. Актуальність активного вивчення і впровадження в Україні провідного зарубіжного досвіду обумовлена тим, що наша держава є активним учасником міжнародної співпраці, зокрема у сфері захисту прав і свобод людини, а також тримає курс на європейську інтеграцію. Так в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншої сторони, у рамках співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки Сторони надають особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема. Співробітництво буде спрямоване, зокрема, на зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбуватися на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод [1]. Крім того, Сторони домовились надалі розвивати судове співробітництво в цивільних та кримінальних справах, повною мірою використовуючи відповідні міжнародні і двосторонні документи та ґрунтуючись на принципах юридичної визначеності і праві на справедливий суд. Сторони домовилися розвивати подальше судове співробітництво між Україною та ЄС у цивільних справах на основі відповідних багатосторонніх правових документів, зокрема конвенцій Гаазької конференції з міжнародного приватного права у сферах міжнародного правового співробітництва, судового процесу, а також захисту дітей. Відносно судового співробітництва в кримінальних справах Сторони намагаються посилити взаємодію щодо взаємної правової допомоги та екстрадиції. Це включатиме, у разі необхідності, приєднання до відповідних міжнародних документів ООН та Ради Європи, зокрема Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року, та їх виконання, як зазначається в статті 8 цієї Угоди, а також більш тісне співробітництво з Євроюстом [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання діяльності місцевих судів були предметом наукових досліджень В. Б. Авер'янова, М. І. Ануфрієва, Г. В. Атаманчука, О. М. Бандурки, О. І. Безпалової, Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, О. П. Гетьманець, С. М. Гусарова, В. О. Заросило, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, М. Н. Курка, В. В. Мартиновського, О. І. Миколєнка, О. М. Музичука, О. В. Негодченка, О. І. Остапенка, В. П. Петкова, В. М. Плішкіна, О. С. Проневича, О. Ю. Синявської, А. О. Собакаря, Х. П. Ярмачі, О. Н. Ярмаша та інших науковців. Однак, незважаючи на достатньо велику кількість наукових праць із різних напрямів діяльності місцевих судів, питання досвіду Німеччини щодо надання правової допомоги адвокатами при здійсненні правосуддя в загальних і спеціалізованих адміністративних судах висвітлені фрагме-

нтарно, у межах ширшої правової проблематики, відповідно, залишилися нерозв'язаними проблеми теоретичного, організаційного і правового характеру їх діяльності, що вказує на доцільність наукового пошуку з досліджуваних питань.

Таким чином, необхідність удосконалення та системного оновлення діяльності місцевих судів, форм і методів їх діяльності, принципи діяльності загальних та спеціалізованих адміністративних судів і відсутність комплексних наукових досліджень цієї проблематики обумовлюють актуальність та вказують на необхідність комплексного дослідження досвіду Німеччини щодо надання правової допомоги адвокатами при здійсненні правосуддя в загальних і спеціалізованих адміністративних судах.

Формулювання цілей. Метою цієї статті є визначення особливостей надання правової допомоги адвокатами в загальних і спеціалізованих адміністративних судах Федеративної Республіки Німеччини.

Виклад основного матеріалу. Справедливим буде зазначити, що на актуальності питання опрацювання зарубіжного досвіду щодо функціонування адміністративної юстиції, інститут адвокатури, а також ролі адвоката в судовому процесі у своїх працях акцентувало ряд дослідників. Так, наприклад, Л. І. Пахолок переконаний, що аналіз зарубіжного досвіду підвищує якість та ефективність розбудови національних інституцій, особливо, коли такий досвід відсутній у тій чи іншій сфері [2, с. 50].

В. Б. Пчелін справедливо звертає увагу на те, що запровадження адміністративного судочинства в Україні передувало виникненню цього правового інституту в ряді зарубіжних країн світу в рамках адміністративної юстиції. При всьому й сьогодні наша держава прагне до повноцінної інтеграції з європейським правовим простором, що вимагає приведення національного законодавства до європейських стандартів, особливо в частині захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб від свавілля з боку суб'єктів владних повноважень. У цьому контексті справедливою видається позиція, відповідно до якої інтеграційні процеси України в європейський правовий простір вимагають повномасштабного реформування правової системи на основі принципів і стандартів, що сформувалися на загальноєвропейському рівні. У процесі проведення реформи державного управління необхідно враховувати міжнародні та європейські стандарти, а також позитивний досвід судочинства в зарубіжних державах [3, с. 54].

В. В. Решота вважає, що інтеграція України в європейський правовий простір вимагає повномасштабного реформування правової системи на основі принципів і стандартів, що сформувалися на загальноєвропейському рівні. Проводячи реформи в державному управлінні, необхідно враховувати міжнародні та європейські стандарти, теоретичні положення, доктрини й позитивний практичний досвід зарубіжних держав. Зокрема, розпочата в Україні адміністративно-судова реформа, створення в Україні системи адміністративних судів, робота нормативної бази регулювання адміністративного судочинства відбуваються з урахуванням міжнародних і європейських стандартів адміністративної юстиції. Їх дотримання є передумовою для інтеграції України в європейський правовий простір, а також для набуття ознак правової держави [4].

А. В. Хворостянкіна вказує, що процес інтеграції України в європейський правовий простір, що триває, передбачає, серед іншого, повномасштабне реформування правової системи на основі принципів і стандартів, що сформувалися на загальноєвропейському рівні. Зокрема, розпочаті в Україні адміністративна та судова реформи, створення в державі системи адміністративних судів, розробка нормативної бази регулювання адміністративного судочинства відбуваються з урахуванням у цих процесах міжнародних стандартів, окремих теоретичних положень доктрини та позитивного практичного досвіду зарубіжних країн. Запровадження в Україні адміністративного судочинства й утворення адміністративних судів своєю метою має гарантування права кожного оскаржувати в суді рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, що, своєю чергою, повинно забезпечити реалізацію конституційного принципу відповідальності держави за свою діяльність перед людиною.

Перш за все звернемо увагу на досвід Німеччини (ФРН), яка є найпотужнішою країною Європи. Адміністративно-правовий захист у Німеччині здійснюється загальними й спеціалізованими адміністративними судами. Спеціалізованими є спеціальні і фінансові адміністративні суди. Фінансовим судам підвідомчі тільки фінансово-правові спори; при цьому існують дві інстанції. Система спеціальних судів складається з трьох інстанцій і приймає рішення щодо соціально-правових вимог громадян до держави (наприклад, на вимогу надання соціальної допомоги чи виплату на дітей). Усі інші адміністративно-правові конфлікти розглядаються (загальними) адміністративними судами. Загальні адміністративні суди передбачають три інстанції судової системи: адміністративні суди першої інстанції; на другому рівні знаходяться 16 вищих адміністративних судів, утворених відповідно до поділу держави на землі; на чолі адміністративної судової системи знаходиться Федеральний адміністративний суд. У своїй діяльності адміністративні суди є незалежними, тобто організаційно й предметно відділеними від адміністративних органів. На них не розповсюджується дія вказівок чи інструкцій, що зазначено в Основному законі. Рішення в адміністративному судочинстві приймаються незалежними (пожиттєво призначеними) професійними суддями й частково непрофесійними суддями. В усіх випадках адміністративні суди є судами першої інстанції розгляду адміністративно-правових спорів [5].

Основним спеціальним нормативно-правовим актом, на підставі якого діють адміністративні суди, є Законом про адміністративні суди Німеччини [5; 6]. Згідно з даним законом, представництво має добровільний характер, однак тільки в судах найнижчої ланки системи адміністративних судів Німеччини. У справах, що розглядаються судами другої ланки, тобто вищими адміністративними судами земель, незалежно від того, чи вирішують вони справи в суді першої чи другої інстанції, а також третьої ланки (Федеральним адміністративним судом), – представництво є обов'язковим, тобто учасники справи зобов'язані вести свої справи в суді через процесуального представника. При всьому процесуальним представником сторони спору чи третьої особи може бути як адвокат,

так й особа, яка не є ним, однак навіть у такому випадку вона має бути викладачем у правничій школі (ВНЗ) та мати науковий ступінь доктора права [7; 8; 9, с.31; 10, с. 142]. Важливо, що юридичних осіб публічного права та адміністративні органи можуть представляти чиновники або службовці, які мають кваліфікацію судді, а також певні дипломовані фахівці [8].

Вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що в Німеччині також існує закон «Про адміністративну процедуру», однак у даній країні «адміністративним процесом» вважається лише судовий порядок вирішення адміністративно-правових спорів. Своєю чергою, діяльність органів публічної адміністрації щодо розгляду і вирішення індивідуальних адміністративних справ здійснюється в рамках адміністративної процедури [11, с. 22-23], хоча даний закон також передбачає засади участі адвокатів як представників в адміністративній процедурі.

Здійснюючи свої представницькі повноваження в адміністративному процесі Німеччини, адвокати зобов'язані діяти виключно в інтересах клієнта, суворо дотримуватися вимог щодо адвокатської таємниці. Законодавство Німеччини про адвокатуру забороняє адвокату вчиняти дії та брати на себе зобов'язання, виконання яких призведе чи може призвести до розголошення адвокатської таємниці. Адвокату заборонено здійснювати представництво в суді за дорученням довірителя, на якого він раніше працював як юрисконсульт, якщо ця робота займала основну кількість його робочого часу. Відповідно до параграфа 45 Федерального закону про адвокатуру, адвокату заборонено приймати доручення довірителя в таких випадках:

- якщо дії, що вимагаються від нього, суперечать адвокатському боргу;
- якщо в тій самій справі він вже консультував або представляв інтереси протилежного боку;
- якщо в тому ж самому правовому спорі він уже брав участь раніше як суддя, третейський суддя, прокурор, представник офіційної установи;
- якщо мова йде про тлумачення документа, у складанні якого брав участь як нотаріус він сам або адвокат, з яким він співпрацює у своїй адвокатській практиці [12].

Також слід зауважити, що укладання угоди про «гонорар успіху» (Erfolgshonorar), як правило, заборонено. Єдиний виняток з цього правила врегульовано в параграфі 4а Закону Німеччини про гонорари адвокатів, де сказано, що угоду про «гонорар успіху» дозволено укладати тільки на ведення конкретної справи й тільки в тому випадку, якщо довіритель, унаслідок свого фінансового становища, змушений був би відмовитися від ведення судової справи. У такому випадку допускається домовленість адвоката й довірителя про те, що в разі програшу адвокату або виплачується винагорода менше, ніж передбачено законом, або не виплачується взагалі. Однак, на випадок виграшу така угода в обов'язковому порядку повинна передбачати відповідну «надбавку» до встановленого законом гонорару [12].

За порушення адвокатами своїх повноважень та (або) правил адвокатської етики законодавством Німеччини передбачена юридична відповідальність, перш за все, перед клієнтом. До підстав відповідальності відносяться: неналежне

виконання обов'язків при наданні консультації, підготовка документів, помилкова оцінка суті справи, порушення правил діловодства, неналежне виконання зобов'язань із надання допомоги під час процесу. При тому, значення немає, чи полягає причина помилки в некомпетентності самого адвоката або помилки в організації відділу діловодства та поганому контролі за роботою персоналу. Розмір відповідальності не обмежується вартістю об'єкта спору й може перевершувати його в кілька разів. Водночас німецьким законодавством допускається можливість укладання угод про обмеження відповідальності адвоката за помилки, допущені при веденні справи [13]. Крім того, у разі порушення адвокатом законів, регламентів, професійних норм, він притягується до дисциплінарної відповідальності судами честі, які створюються в кожній палаті адвокатів [13]. У Федеральному законі про адвокатів передбачено такі види дисциплінарної відповідальності для адвоката: попередження; догана; штраф у розмірі до 25 000 євро; заборона займатися адвокатською діяльністю на строк від 1 до 5 років; виключення з адвокатури [12; 0; 15, с. 252].

Висновки. Таким чином, вважаємо, що з метою удосконалення та розвитку регулювання діяльності адвокатів, як учасників адміністративного процесу в Україні, доцільно звернути увагу на такі аспекти досвіду Німеччини, а саме:

- цікавим видається досвід Німеччини, де в ролі представників в адміністративному судочинстві на рівні з адвокатами можуть виступати викладачі вищих навчальних закладів, які мають науковий ступінь доктора права. У цілому подібний підхід видається цілком прийнятним, однак у такому випадку слід забезпечити розповсюдження правил адвокатської етики на інших/вказаних представників;

- запровадження внутрішньої диференціації представників адвокатської професії на адвокатів та адвокатів-спеціалістів. Такий підхід використовується в Німеччині в мовах високої конкуренції на ринку адвокатських послуг;

- удосконалення механізму відповідальності адвоката за неналежне виконання своїх обов'язків. Зокрема, доцільно розширити коло дисциплінарних стягнень, що можуть застосовуватися до адвоката за неналежне виконання ним своїх повноважень. Так, за прикладом Німеччини перелік стягнень слід доповнити доганою та штрафом. Такий підхід дозволить більш гнучко й ефективно впливати на законність та етичність поведінки адвоката через інститут юридичної відповідальності.

Перспективним подальшим науковим дослідженням слід визначити правове регулювання діяльності надання правової допомоги адвокатами при здійсненні правосуддя в місцевих судах у країнах-членах Європейського Союзу.

Використані джерела:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони {Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014} URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

2. Пахолук Л. І. Адміністративна юстиція в зарубіжних країнах: виникнення і сучасний стан. *Вісник Верховного Суду України*. 2001. № 5. С. 50-56.

3. Пчелін В. Б. Сучасні моделі адміністративної юстиції зарубіжних країн / Пчелін В. Б. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Юридичні науки. 2017. Вип. 1. Т. 2. С. 54-57.

4. Решота В. В. Європейські стандарти адміністративної юстиції / В. В. Решота. *Державне управління : теорія та практика*. 2006. № 1. С. 6. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/POLITICHNI/07-RESCHOTA.pdf>.

5. Адміністративне право зарубіжних країн : курс лекцій / О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, О. Є. Користін та ін. ; за ред. О. В. Кузьменко. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 528 с. URL : https://pidru4niki.com/1584072058730/pravo/administrativne_pravo_zarubizhnih_krayin.

6. Неугодніков А. М. Адміністративне судочинство Німеччини / А. Неугодніков. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. № 12. С. 255-258. URL : <http://www.apdp.in.ua/v19/89.pdf>.

7. Гудима Д. Чи лише адвокати можуть мати доступ до здійснення захисту та представництва у судах? (зарубіжний досвід) / *Юрінком Інтер*. [Електронний ресурс] URL : https://yuricom.com/legal_practice/analytichna_yurysprudentsiia/chy-lyshe-advokaty-mozhut-maty-dostup-do-zdijsnennia-zakhystu-ta-predstavnytstva-u-sudakh-zaru-bizhnyj-dosvid/.

8. Адміністративний процес: підручник для бакалаврату та магістратури / Н. Г. Салішева, Д. С. Дубровський, С. З. Женетль, М. А. Штатаина. Київ : Видавництво Юрайт, 2016. 364 с.

9. Адміністративно-процесуальне право Німеччини [Текст]=Verwaltungsrechtsschutz in Deutschland / [уклад., передисл. та вступ. ст. В. Бергманн; пров. з ним. В. Н. Гіресва]. Київ : Інфотропик Медіа; Берлін: Інфотропик Медіа, 2013. 247, [1] с.; 22 см. (Серія "Німецькі та європейські закони"= Serie "Deutsche und Europäische Gesetze" / сост. та вид. Вільфрід Бергманн; кн. 4).

10. Величко О. М. Представництво прав, свобод та інтересів громадян в адміністративному судочинстві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Орест Миколайович Величко ; Міністерство освіти і науки України, Приватний вищий навчальний заклад «Львівський університет бізнесу та права». Львів, 2019. 209 с.

11. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / Автор-упорядник В. П. Тимошук. Київ : Факт, 2003. 496 с.

12. Дерра М. Адвоката в Германии / *Адвокатское бюро Дерра, Мейер & Партнеры*. [Електронний ресурс] URL : https://www.derra.eu/ru/Выходные_данные.html.

13. Вільчик Т. Б. Дисциплінарна відповідальність адвокатів в країнах ЄС та в Україні / Т. Б. Вільчик. *Форум права*. 2015. № 4. С. 38-44. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_4_8.

14. Чумак В. В. Роль і місце вищих спеціалізованих судів у системі судоустрою України *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2 (89). С. 250-258.

15. Бережна Є. В. Зарубіжний досвід регулювання діяльності адвокатів, як учасників адміністративного процесу, та можливості його використання в Україні. *KELM*. 2020. № 7. С. 177-181 (Республіка Польща).

References:

1. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy,

z inshoi storony {Uhodu ratyfikovano iz zaiavoitu Zakonom № 1678-VII vid 16.09.2014} (2014) [Electronic resource] N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text. [in Ukrainian].

2. Pakholok, L. I. Administratyvna yustytisia v zarubizhnykh krainakh: vynyknennia i suchasnyi stan. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy - Bulletin of the Supreme Court of Ukraine*, 5, 50-56. [in Ukrainian].

3. Pchelin, V. B. (2017) Suchasni modeli administratyvnoi yustytisii zarubizhnykh krain / Pchelin V. B. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser. : Yurydychni nauky – Science Bulletin of Kherson State University. Ser. : Legal sciences, issue 1, vol. 2, 54-57*. [in Ukrainian].

4. Reshota, V. V. (2006) Yevropeiski standarty administratyvnoi yustytisii / V. V. Reshota. *Derzhavne upraolinnia : teoriia ta praktyka – State administration: theory and practice*, 1, 6. URL : <http://academy.gov.ua/ej/ej3/bxts/POLITICHNI/07-RESCHOTA.pdf>. [in Ukrainian].

5. Administratyvne pravo zarubizhnykh krain : kurs lektsii (2014) / O. V. Kuzmenko, I. D. Pastukh, O. Ye. Korystin (Eds.) et al. ; O. V. Kuzmenko (Ed.). Kyiv : Yurinkom Inter. URL : https://pidru4niki.com/1584072058730/pravo/administrativne_pravo_zarubizhnykh_krain. [in Ukrainian].

6. Neuhodnikov, A. M. (2003) Administratyvne sudochynstvo Nimechchyny / A. Neuhodnikov. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Actual problems of the state and law*, 12, 255-258. URL : www.apdp.in.ua/v19/89.pdf. [in Ukrainian].

7. Hudyma, D. (N. d.) Chy lyshe advokaty mozhut maty dostup do zdiisnennia zakhystu ta predstavnytstva u sudakh? (zarubizhnyi dosvid) / *Yurinkom Inter*. [Elektronnyi resurs] N. p. URL : https://yurinkom.com/legal_practice/analytychna_yurysprudentsiia/chy-lyshe-advokaty-mozhut-maty-dostup-do-zdiisnennia-zakhystu-ta-predstavnytstva-u-sudakh-zarubizhnyj-dosvid/. [in Ukrainian].

8. Administratyvni protsesy: pidruchnyk dlia bakalavratu ta mahistratury (2016) / N. H. Salishcheva, D. S. Dubrovskiy, S. Z. Zhenetl, M. A. Shtatyna (Eds.). Kyiv : Vydavnytstvo Yurait. [in Ukrainian].

9. Administratyvno-protseualne pravo Nimechchyny [Tekst]=Verwaltungsrecht sschutz in Deutschland (2013) / [uklad., peredysl. ta vstup. st. V. Berhmann; prov. z nym. V. N. Hirieieva]. Kyiv : Infotropik Media; Berlin: Infotropik Media ; 22 sm. (Seria "Nimetski ta yevropeiski zakony" = Serie "Deutsche und Europäische Gesetze" / sost. ta vyd. Vilfrid Berhmann; kn. 4). [in Ukrainian].

10. Velychko, O. M. (2019) Predstavnytstvo prav, svobod ta interesiv hromadian v administratyvnomu sudochynstvi. *Candidate's thesis*. / Orest Mykolaiovych Velychko ; Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Pryvatnyi vyshchyi navchalnyi zaklad «Lvivskiy universytet biznesu ta prava». Lviv. [in Ukrainian].

11. Administratyvna protsedura ta administratyvni posluhy. (2003) *Zarubizhnyi dosvid i propozytsii dlia Ukrainy* / Avtor-uporiadnyk V. P. Tymoshchuk. Kyiv : Fakt. [in Ukrainian].

12. Derra, M. (N. d.) Advokatra v Germanii / Advokatskoe byuro Derra, Mejer & Partnery. [Elektronnij resurs] N. p. URL : https://www.derra.eu/ru/Vyhodnye_dannye.html.

13. Vilchuk, T. B. (2015) Dystsyplynarna vidpovidalnist advokativ v krainakh YeS ta v Ukraini / T. B. Vilchuk. *Forum prava - Law Forum*, 4, 38-44. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_4_8. [in Ukrainian].

14. Chumak, V. V. (2020) Rol i mistse vyshchykh spetsializovanykh sudiv u systemi sudoustroiu Ukrainy. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav - Bulletin of the Kharkiv National University of Internal Affairs*, 2(89), 250-258. [in Ukrainian].

15. Berezhna, Ye. V. (2020) Zarubizhnyi dosvid rehuliuвання діяльності адвокатів, як учасників адміністративного процесу, та можливості його використання в Україні. *KELM*, 7, 177-181 (Respublika Polshcha). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.12.2023

Chumak V., Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of State and Legal Disciplines of the Faculty of Law of Kharkiv National University named after V.N. Carazine (Kharkiv, Ukraine)

PROVISION OF LEGAL ASSISTANCE BY LAWYERS IN GENERAL AND SPECIALIZED ADMINISTRATIVE COURTS OF THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY: EXPERIENCE FOR UKRAINE

The article defines Germany's experience in providing legal assistance by lawyers in the administration of justice in general and specialized administrative courts.

It is emphasized that administrative and legal protection in Germany is carried out by general and specialized administrative courts. Special and financial administrative courts are specialized. Financial courts are subordinated only to financial and legal disputes, while there are two instances. The system of special courts consists of three instances and makes decisions on social and legal demands of citizens to the state (for example, on the demand for social assistance or child support). All other administrative-legal conflicts are considered by (general) administrative courts.

It is emphasized that the experience of Germany seems interesting, in which teachers of higher educational institutions who have a scientific degree of doctor of law can act as representatives in administrative proceedings at the same level as lawyers. In general, this approach seems quite acceptable, but in such a case, it is necessary to ensure that the rules of lawyer ethics are extended to such representatives.

We consider it necessary to pay attention to the fact that in Germany there is also a law on administrative procedure, one in this country is considered an "administrative process" only the judicial procedure for resolving administrative-legal disputes. In turn, the activities of public administration bodies regarding consideration and resolution of individual administrative cases are carried out within the framework of the administrative procedure.

It was emphasized that when exercising their representative powers in the administrative process of Germany, lawyers are obliged to act exclusively in the interests of the client and strictly comply with the requirements for legal professional secrecy. German law on the legal profession prohibits a lawyer from taking actions and taking on obligations, the performance of which would lead or could lead to disclosure of the lawyer's secret. A lawyer is prohibited from representing in court on behalf of a client for whom he previously worked as a legal adviser, if this work occupied the main amount of his working time.

Keywords: legal aid, lawyer, justice, courts, law, experience, Germany.